

Úvod k fondu Edvard Beneš, oddíl IV/3

Autoři: Jan Bílek, Erik Maršoun

Archivní charakteristika části 3 oddílu IV fondu E. Beneš

I když byl celek fotografií archivního fondu E. Beneš opatřen od r. 1998 pomůckou, nemohl zůstat při úplném zpracování fondu stranou. Při původním zpracování zůstala neřešena ochrana fotografií. Dále nevyhovovaly různé typy obalů a způsob uložení, který ztěžoval vyhledávání. Snímky ani seznam nebyly uspořádány podle žádného kritéria. Fotografie zůstaly uloženy a sepsány zřejmě tak, jak byly k celku v průběhu doby připojovány. Přitom se toto přírůstkové řazení neshodovalo s reálnou posloupností událostí a vzniku snímků. Pomůcka obsahovala vnitřní chyby, především pod více čísly vykazovala duplikáty uložené na různých místech. Seznam umožňoval jen omezené možnosti výběru archiválií (procházením přírůstkového seznamu s popisem obsahu a datací nebo procházením jmenného rejstříku). Zpracování, ač poměrně nedávné, nešlo převzít a ponechat.

Nové zpracování fotografií se uskutečnilo v letech 2001–2004 za využití moderních technologií v programu Fotoarchiv firmy Bach systems, s. r. o. z Olomouce a šetrného ukládacího archivního systému pro fotografie firmy EMBA, s. r. o. z Pasek nad Jizerou.

Při revizi uspořádání a inventarizaci nedošlo v části fotografie oddílu osobní fondu E. Beneš ve shodě s ostatními oddíly fondu k žádnému výraznému přepořádání. Důvodem, proč archiválie nebyly nově fyzicky manipulovány, byla skutečnost, že byly badatelsky využívány a citovány. Signatura není, na rozdíl od zbytku fondu, složena z původního písemného označení fotografií písmenem F a původního čísla kartonu, ale pro jednotlivé záznamy byla využita původní číselná řada. Ta byla, jak je uvedeno ve výkladu o vývoji, konstruována nejednotně: číslo obdržela buď jednotlivá fotografie, nebo skupina snímků. V případě skupiny byly jednotlivé kusy dále označeny abecedně nebo další číselnou řadou za lomítkem. Multiplikáty pak označuje číslo za pomlčkou. Původní číselnou řadu – nyní signaturu – bylo však zapotřebí někde opravit, např. byly zrušeny samostatné signatury pro multiplikáty, které byly převedeny pod jedinou signaturu. (Úplně byly zrušeny signatury 61, 244, 248, 259, 590, 614, 685, 721, 722, 728, 736, 737, 742, 752, 771, 774, 817, 970.)

Na stávající číselnou řadu navázaly položky sign. 1049–1323. Vznikly zpracováním fotografií, které se nalézaly v chaotickém stavu na konci celku fotografií, a dále byly doplněny o snímky vyjmuté při zpracování z jiných míst Benešova fondu a přeřazené do obrazové dokumentace. Obsahově představují oficiální i soukromé snímky spojené s činností E. Beneše od r. 1918, ale i fotografie výrazně odtažené. V průběhu zpracování byly vyjmuty fotografie J. Smutného, které měly převážně rodinný charakter a neměly přímou spojitost s E. Benešem (sign. 615, 664–676, 686, 688–692, 699, 716, 725, 732, 734, 735, 740, 741, 743, 764–767, 770, 795, 796, 798–808, 810–815, 818, 820, 821, 824, 826, 836, 847, 855) a byly přeřazené ke stávající samostatné archivní sbírce J. Smutný. Dále byla přeřazena sign. 589/d,e (do EB I, kam odpovídá svým charakterem a datem). Sign. 512 (zdravice a album věnované českou Obecnou školou v Aši 1. září 1935) byla nalezena dodatečně a je uložena podle věcné souvislosti v EB IV/1, k. 125.

Fyzicky byly fotografie a negativy očištěny od prachu speciálním kosmetickým štětcem, adjustovány a vloženy do jednotného obalu formátu A4 podle velikosti po jednom nebo více kusech, tj. tak, aby byl plně využit. Obaly byly označeny signaturou v příslušném rozsahu. Přiměřený počet obalů byl ukládán do krabičky formátu A4, dvě tyto krabičky pak do kartonu standardního formátu. Fotografie signatur 1–520 byly z důvodu velikosti vloženy do obalu a v přiměřeném počtu uloženy přímo do kartonu. Fotografie velkého formátu byly z řady vyjmuty, vloženy do archivních desek a společně uloženy v kartonu pro velké formáty. Nakonec byla uložena alba, poslední z nich v atypické krabici.

Digitální zpracování obnášelo vytvoření elektronických kopií snímků. Ty vznikaly pomocí deskového skeneru a osobního počítače s příslušným programovým vybavením. Velké formáty byly digitalizovány na stojanovém skeneru. K technickým parametrům lze uvést rozlišení 300 dip, formát jpg i skutečnost, že černobílé fotografie byly zpracovány jako barevné. Procesem v případě existence multiplikátů prošel první snímek. Jedna digitální kopie snímku byla připojena k jednomu evidenčnímu záznamu, pouze v ojedinělých případech výřezu detailu téže fotografie byla připojena i jeho digitální kopie. Nedigitalizovány zůstaly signatury 568, 569, a to pro úplnou tematickou odtažitost (zachycují boje v Tichomoří a postup Spojenců do Německa za druhé světové války) a alba (technické důvody). Záznam umožňuje volný zápis v celé řadě polí, např. heslo, obsah, místo vzniku, rok vzniku, autor, provedení, rozměry, počet kusů, publikace, poznámka ap. Vznikla katalogová databáze s 3094 záznamy, s níž je možno pracovat při výběru řazení a při vyhledávání a ze které byly generovány inventární seznam a on-line výstup. Přístupný je na internetové adrese www.mua.cas.cz/bachmus. Poskytuje možnost kombinovaného vyhledávání podle osob, místa a roku.

Při zpracování obdržela každá digitální reprodukce se záznamem vlastní inventární číslo. Inventární jednotku tvoří tedy jednotlivina. Toto opatření umožnilo detailní virtuální roztrídění a uspořádání obrazového materiálu podle věcně-chronologického kritéria. Snímky, které podle společného obsahu tvoří celky, mají tuto skutečnost uvedenu v úvodu popisu. Záznamy jednotek byly uspořádány do věcně-chronologických skupin. Toto

uspořádání záznamů vytváří jakousi ideální archivní pomůcku, ideální inventář, který naznačuje, jak by fotografie měly být ve fondu uspořádány.¹ Vzhledem k vyhledávacím možnostem databázového zpracování bylo upuštěno od rejstříků.

Struktura třetí části IV. oddílu fondu E. Beneš je po zpracování hesel následující:

Kartotéka

E. Beneš

Mládí

Činnost v 1. odboji

Meziválečná činnost – doma

Meziválečná činnost – zahraničí

Meziválečná činnost – prezident

Meziválečná činnost – soukromí

Činnost v 2. odboji

Poválečná činnost

Portréty

H. Benešová

Osobnosti

2. zahraniční odboj

2. světová válka

Události domácí

Události světové

Skartace nebyla při archivním zpracování části fotografie oddílu E. Beneš IV prováděna. V případě existence multiplikátů byly ponechány 3 kusy fotografie. Informace o vývoji rozsahu a obsahu fotografické části Benešova fondu jsou minimální a nelze tedy říci, zda se zachovala v úplnosti. Podle dvou původních pomůcek lze zjistit následující ztráty:

Ztráty do r. 1998 podle signatur: 22 (návštěva lorda Edena 5. dubna 1935), 68 a 69 (Clemenceau, Wilson, Lloyd George a Pašič opouštějí Versailles po podpisu mírové smlouvy dne 28. června 1919), 192 a 193 (návštěva v Londýně r. 1923), 198 (odhalení pamětní desky na domě č. 18 rue Bonaparte v Paříži, sídle Národní rady československé), 217 (zasedání Společnosti národů v Ženevě v prosinci 1933), 224 (návštěva Naardenu v lednu 1930, Sedmík), 229 a 231 a 232 a 233 (dům a pracovna Národní rady československé v Paříži), 238 (E. Beneš jako fotbalista Slávie), 239 (E. Beneš jako maturant), 242 (Petersovův obraz E. Beneš), 243 (E. Beneš jako ministr vnitra a zahraničních věcí r. 1918), 246 (portrétní fotografie E. Beneše), 252 (E. Beneš při interview v Paříži r. 1933), 264 a 265 (pobyt v Sezimově Ústí r. 1933), 355 a 362–387 (jednotlivé fotografie a album z návštěvy SSSR v r. 1935), 390 (příchod do československé sněmovny 5. listopadu 1935), 449 (asi portrétní fotografie E. Beneše, Vídeň r. 1932, ateliér Fayer), 508 (asi portrétní fotografie E. Beneš, Tábor), 526/d (návštěva v Overseas Press Club v New Yorku), 527 (slavnostní večere uspořádaná B. Papánkovou v New Yorku 26. května 1943), 553 (slib ministrů prezidentu republiky 13. listopadu 1942), 562 (nástupní audience velvyslance USA L. A. Steinhardta 20. července 1945), 565 (sokolský slet r. 1938), 566 (tisková konference Malé dohody na Štrbském plese v červnu 1930), 581/1 a 581/2 (Jaltská konference r. 1945), 585 (návštěva gen. Sikorského a E. Beneše u československé brigády 27. ledna 1941), 593 (návštěva SSSR v r. 1935), 594/b (J. Nečas), 596 (vedoucí SDP). Ztráty do r. 2001: 779/c (návštěva Bagdádu r. 1943), 846 (portrét E. Beneše), 1023 (portrét A. Švehly).

Fyzický stav archiválií je dobrý, na většině fotografií nejsou viditelné znaky stárnutí, fyzického poškození, napadení plísní či škůdci. Výjimku představují některá alba, která byla poškozena vodou a plísní. Fotografie, ke kterým byl na rubu přilepen popisek, trpí v podlepených místech i na lícové straně.

Tvořila-li na jiném místě fondu E. Beneš obrazová dokumentace organickou jednotku s dalšími archiváliemi, byly snímky na původní pozici ponechány; fotografie se tedy v minimální míře nalézají i v jiných částech a oddílech. Fond představuje jádro archivních dokumentů spjatých s osobností E. Beneše, které jsou uloženy také na dalších místech.² Na základě dostupných pomůcek a při vědomí, že ne všechny archiválie jsou zpracovány, obsahuje další nejrozsáhlejší soubor fotografií fond E. Beneš v Archivu Národního muzea – a to 27 kartonů.

Fotografie lze využívat pouze se souhlasem archivu.

¹ Předpokládáme, že některé chybně popsání nebo neurčené inventární jednotky budou v budoucnu blíže upřesněny. Inventární čísla se již měnit nebudou, i když podle nich zůstanou jednotky na nesprávném místě. Problematika je vyřešena možnostmi programu Fotoarchív, v němž existuje možnost seřadit databázi podle různých kritérií a tedy vyvolat i aktuální a přesnou chronologickou posloupnost záznamů. Děkujeme všem zájemcům za zpřesňování údajů k jednotlivým fotografiím.

² Zejména Archiv ministerstva zahraničních věcí (f. Pozůstalost dr. E. Beneše), Archiv Národního muzea (f. E. Beneš), Archiv Kanceláře prezidenta republiky (f. Kancelář prezidenta republiky), Národní filmový archiv, Columbia University Libraries, New York, USA (f. J. Smutný) a Hoover Institution Archives, Stanford, USA (f. E. Tábořský).

Část E. Beneš IV/3 obsahuje celkem 3094 inventárních jednotek, které jsou rozděleny do 16 věcných skupin.³ Počet evidenčních jednotek: 1 ks kartotéky, 3802 ks fotografií, 18 ks negativů a 7 ks alb (uložených v 29 kartonech a 1 atypické krabici).

Stručný rozbor obsahu části 3 oddílu IV fondu E. Beneš

Při rozboru obsahu části 3 oddílu IV je zřejmé, že pro původce a jeho archiváře představovala méně důležitou složku fondu E. Beneš, která nevznikala soustavnou činností. Z původní pořádkem systematicky založené fotografické ilustrační dokumentace vznikl v průběhu času konglomerát bez vnitřní struktury jak ve zpracování, tak v obsahu, který navíc nebyl po smrti E. Beneše uzavřen, naopak docházelo k doplňování sbírky tematickými jednotlivostmi. Většinu fotografií spojuje různě kategorizovatelná vazba na osobu E. Beneše. Nahodilou manipulací, kterou nelze blíže doložit, indikuje rozptýlení celků fotografií na více míst pod různými signaturami i bez nich.

Kvantitou vynikají fotografie z ministerského období původce s dominujícím zastoupením zahraničněpolitických aktivit (Společnost národů, Malá dohoda) a z doby 2. světové války (západní československý odbojový exil). Ne na všech snímcích je zachycen přímo E. Beneš. Autonomní je kolekce portrétů osobností, většinou politických činitelů první Československé republiky. Fotografie pocházejí většinou z institucí přímo spojených s působením E. Beneše (především ministerstva zahraničí a prezidentské kanceláře), zastoupeny jsou významné ateliéry (F. Drtikol A. Langhans, H. Manuel) a tiskové agentury (Centropress, Československá tisková kancelář). Provenienci snímků bylo možno určit, byla-li vyznačena. Negativů se zachovalo pouze několik a jsou uloženy u fotografií. Časově fotografie pokrývají období od počátku dvacátého století do r. 1948 (pohřeb E. Beneše) s výjimkou sign. 857 (E. Táborský v r. 1990).

Záznam o uspořádání části 3 oddílu IV fondu E. Beneš a sestavení pomůcky

Část 3 oddílu IV fondu E. Beneš zpracovali Erik Maršoun, Lukáš Roučka a Jan Schwaller (plnění databáze programu fotoarchiv firmy Bach s. r. o. Olomouc), Jana Jirsová a Věra Kaucká (očista, označení a uložení fotografií) v roce 2004. Pomůcku zpracoval a sestavil Erik Maršoun, její úvod zpracovali Jan Bílek a Erik Maršoun.

³ Literatura: Dr. Edvard Beneš ve fotografii. Historie velkého života, Praha 1936, 7. vyd. Praha 1946; President Dr. Edvard Beneš. Fotografie z let 1938–1945, Praha 1946; Svět v obrazech, 11. 9. 1948, č. 37; M. Kolář – V. Drha, Edvard Beneš v Sezimově Ústí. Vila, zahrada, domov, Praha 2004; N. Rees, Prezident Beneš v Anglii, Praha 2006. J. Bílek – E. Maršoun – I. Štoviček, Fotografie v archivním fondu Edvard Beneš. Historická fotografie, 2005, s. 5–15.